

Kaj nam usvajanje nejezikovnih prvin pove o ustroju jezika

V okviru samostalniške zveze lahko opazujemo relativno strog vrstni red pridevnikov, ki ne velja zgolj za slovenščino, gl. npr. Toporišič (2004: 558–559), Vidovič-Muha (1981), pač pa ga najdemo tudi v drugih jezikih, npr. v angleščini (Scott 2002). Preučevanje tovrstnih jezikovnih podatkov je v središču t. i. kartografskega modela (morfo)skladnje naravnega človeškega jezika, za katerega taki podatki nakazujejo obstoj hierarhije funkcionalnih projekcij s potencialno univerzalnim naborom jeder, številom in vrstnim redom (Cinque 2002: 3). Vprašanje, ki si ga zastavljamo v tem prispevku, pa je, ali lahko iščemo osnove za s kartografijo odkrivano univerzalno hierarhijo funkcionalnih projekcij v splošni kogniciji.

K temu pristopamo prek vprašanja, ali se hierarhija funkcijskih projekcij, ki je odgovorna za vrstni red pridevnikov, morda odslikava tudi v usvajanju nejezikovnih prvin. Če najdemo skladnost med zaporedjem usvajanja nejezikovnih konceptov, ki jih v jeziku izražajo pridevniki različnih kategorij, in med vrstnim redom pridevnikov, za katerega je odgovorna hierarhija funkcijskih projekcij v univerzalni slovnici, potem lahko sklepamo, da obstaja povezava med hierarhijo funkcijskih projekcij in "hierarhijo" konceptov oziroma med jezikovno zmožnostjo/univerzalno slovnico in splošno kognicijo. Hkrati bi taka ugotovitev nudila motivacijo oziroma osmislitev za v jezikoslovni kartografiji predlagano jezikovno hierarhijo funkcionalnih projekcij.

Na omenjeno vprašanje smo skušali odgovoriti s pomočjo konceptov, katerih razne vrednosti poimenujejo pridevniki, konkretno s pomočjo konceptov velikosti, oblike in barve (pridevnik *rdeč* poimenuje vrednost koncepta *barve*). Ob tem po Scottu (2002) privzemamo, da se posamezni pridevniki pojavijo v hierarhično urejenih funkcionalnih projekcijah, in sicer v vrstnem redu VELIKOST > OBLIKA > BARVA > N (zato v slovenščini kot nevtralen vrstni red opazamo npr. *velik kvadraten rdeč madež*), sledeč Radfordu (1996) pa privzemamo, da otroci skladijsko strukturo usvajajo od spodaj navzgor. Če ima jezikovna hierarhija funkcijskih projekcij temelje v splošni kogniciji, lahko na podlagi tega pričakujemo, da bodo otroci koncepte barve, oblike in velikosti usvojili v vrstnem redu barva > oblika > velikost.

V prispevku poročamo o izsledkih pilotne študije, v okviru katere smo testirali otroke od prvega leta do dveh let in pol (natančneje, od 16 mesecev do 29 mesecev), pri čemer smo otroke razdelili v tri skupine, gl. tabela 1. Otroci so bili testirani z nalogo "poišči par", v kateri smo otroku dali predmeta (šolski geometrijski ploščici), ki sta se med seboj razlikovala v eni sami lastnosti, npr. barvi, mu nato pokazali tretji predmet, ki se je povsem ujemal z enim od obeh predmetov, in otroka prosili, naj tretjemu predmetu med prvima dvema poišče par, gl. tabela 2. Da bi otrok nalogo rešil uspešno, je moral prepoznati lastnost, v kateri sta se njegova predmeta razlikovala, in na podlagi tega izbrati predmet, ki se je v vseh treh lastnostih ujemal s tretjim predmetom. Ker smo testirali koncepte barve, oblike in velikosti, so se predmeti razlikovali/ujemali v teh treh lastnostih. Tako smo testirali predmete modre in rdeče barve, ki so bili okrogle ali kvadratne oblike, v dveh različnih velikostih, gl. tabela 2.

V analizi rezultatov smo zaradi zanesljivosti upoštevali le otroke, ki so test rešili v dovolj veliki meri (66 % vprašanj), zaradi česar so bili izločeni trije otroci prve skupine, medtem ko za otroke tretje skupine dolžina ni predstavljala težave, prav tako pa so otroci tretje skupine na vsa vprašanja večinoma odgovorili točno, kar kaže, da so pri 24 mesecih vsi testirani koncepti že usvojeni. Rezultati hkrati kažejo, da se s starostjo viša število pravih odgovorov ne glede na testirani koncept, slika 1, a zaradi ta trenutek premajhnega števila otrok hipoteze, da otroci koncepte usvajajo v vrstnem redu barva > oblika > velikost, ne moremo potrditi oz. zavreči. V nadaljnjem zbiranju podatkov se bomo torej osredotočili na mlajše otroke, zlasti med 18 in 24 meseci, saj trenutni rezultati nakazujejo, (i) da se testirani koncepti usvojijo prav v tem obdobju oziroma (ii) da je naloga 'poišči par' primerna za testiranje otrok te starostne skupine.

Starostna skupina	Starostni razpon skupine	Število otrok	Dejanski razpon starosti
1. starostna skupina	12–17 mesecev	5 otrok	16–17 mesecev
2. starostna skupina	18–23 mesecev	5 otrok	18–22 mesecev
3. starostna skupina	24–29 mesecev	5 otrok	26–29 mesecev

Tabela 1: Starosti testirnih otrok

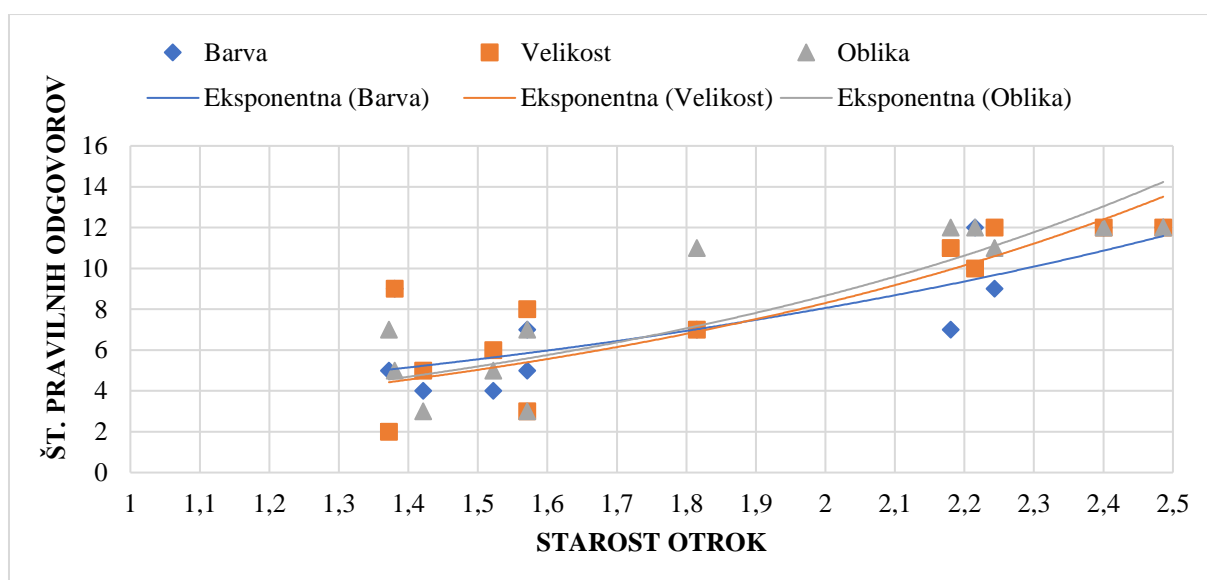
Izhodiščna predmeta			
Tretji predmet			

Tabela 2: Zasnova naloge "poišči par"

Slika 1: Rezultati pilotne študije, naloga 'poišči par' (Popović 2017)

Literatura: Cinque, G. 2002. Mapping Functinal Structure. A project. V G. Cinque (ur.) *The cartography of syntactic structures. Vol. 1.* Oxford: Oxford University Press. 3–14. Popović, T. 2017. *Teorija jezika skozi prizmo usvajanja nejezikovnih prvin – pilotna študija.* Diplomsko delo v pripravi, Univerza v Novi Gorici. Scott, G.-J. 2002. Stacked adjectival modification and the structure of nominal phrases. V G. Cinque (ur.) *The cartography of syntactic structures. Vol. 1.* Oxford: Oxford University Press, 91–120. Radford, A. 1996. Towards a Structure-Building Model of Acquisition. V H. Clashesen (ur.) *Generative Perspectives on Language Acquisition.* Philadelphia: Benjamins. 42–88. Vidovič-Muha, A. 1981. Pomenske skupine nekakovostnih izpeljanih pridevnikov. *Slavistična revija* 29.1: 19–42. Toporišič, J. 2004. *Slovenska slovnica.* 4. izdaja. Maribor: Obzorja.